

Comentaris a la Conferència de Rio de Janeiro

Lluís Boada

Director de Programes Mediambientals.
Àrea Metropolitana de Barcelona

El desenvolupament necessita ser enriquit mentre noves formes culturals són establertes, la qual cosa comporta una nova relació amb la Natura.

Economic development needs to be enriched while new cultural forms are established, all of which stems from a newfound rapport with Nature.

La Segona Conferència de les Nacions Unides sobre Medi Ambient es va fer a Rio de Janeiro el mes de juny de 1992, vint anys després de la Conferència d'Estocolm que pot identificar-se amb l'inici de la preocupació internacional, pel que fa als estats, per les qüestions mediambientals. La diferència pel que fa a la participació i al ressò de l'una i l'altra conferències palesa, en certa manera, l'evolució de la preocupació ambiental arreu del planeta i també, malauradament, l'evolució negativa de la situació global.

Tot i la impressionant assistència de delegacions i de caps d'Estat, i de la consegüent referència de l'esdeveniment en els mitjans de comunicació, sembla, tanmateix, que la Conferència no harmonitzà la preocupació ambiental amb la dimensió real de la problemàtica. Alguns autors, i a casa nostra concretament Fernández Hermana, s'han referit a la «síndrome de la granota bullida» per caracteritzar la inadequació entre consciència i realitat. Així, la situació mediambiental podria assimilar-se a la d'un recipient amb aigua a la qual s'augmenta lenta i progressivament la temperatura fins al punt d'ebullició. El comportament dels humans seria semblant al d'una granota que resta immòbil dins el recipient mentre s'adapta automàticament i imperceptible a la creixent temperatura de l'aigua. Tanmateix, immòbil i tot, a la fi la granota queda bullida.

Seria desitjable que el símil fos exagerat. Si s'ha de jutjar per la seva pertinència caldria, en primer lloc, fer un repàs de les polítiques que es varen definir a Rio de Janeiro, en la mesura que admetem una suficient identificació entre polítiques i consciència social. Així, la lectura dels documents confirma la bondat de declaracions d'intenció com la Declaració de Rio. La mateixa lectura també deixa veure que els tractats, tant els que es van firmar com els que no, toparen en el punt dels mitjans econòmics i financers que calien per fer-los viables. Per tant, malgrat els avenços que signifiquen els tractats sobre boscos, sobre biodiversitat o els acords sobre canvi climàtic, queden dubtes sobre l'èxit de la seva aplicació a causa de les ambigüitats en la cooperació econòmica i financera. Precisament, aquesta era

Tercer Món i explotació de la natura: és viable el desenvolupament d'aquests països i el model de desenvolupament sostingut? Explotació forestal a l'Amazònia.

la qüestió cabdal de la Conferència de Rio, segons el seu enunciat: medi ambient i desenvolupament. D'aquest enunciat, també se n'extreia un concepte clau: desenvolupament sostenible. Aquesta idea és tan interessant com difícil d'assimilar per les intel·ligències i més difícil encara d'adequar-hi els comportaments. Significa, potencialment, la transformació del sistema cultural dominant i la preservació dels sistemes naturals. Només la confiança en el poder, prou comprovat, de la banalització i un limitat coneixement del significat de l'esmentat concepte, n'expliquen l'èxit en el llenguatge corrent.

Fa trenta anys Pierre Vilar distingia, en un text clàssic, entre creixement i desenvolupament. Avui sol admetre's la distinció, però no s'admeten amb la mateixa facilitat graus de dissociació significatius del desenvolupament respecte del creixement. En poques paraules, els continguts del creixement han determinat els modes i les idees del desenvolupament. Alhora, les lleis del capital no deixen obertes gaires vies alternatives per al creixement. El fracàs de les experiències dites comunistes i de les temptatives nacional-

populistes d'alguns països del Tercer Món, semblen haver deixat clar a les grans institucions financeres internacionals, com el Fons Monetari Internacional i el Banc Mundial, quina és la manera de fer les coses ben fetes, i condicionen el seu suport a l'aplicació estricta de la seva recepta. Aquesta, fins fa poc, no tenia gaires miraments amb el medi ambient dels països «en vies de desenvolupament».

Amb la Conferència de Rio, sembla obrir-se un cert camí en el tractament diferenciat de la qüestió financera pel que fa a la restauració i a la conservació mediambiental d'espais pertanyents a aquells països, però d'un alt valor estratègic per a l'equilibri dels ecosistemes terrestres. Aquests recursos monetaris comencen a ésser importants per ells mateixos, i, més encara, per la riquesa que preserven. Tanmateix, els objectius als quals es destinen entren sovint en conflicte amb les dinàmiques clàssiques del creixement que solen trobar-se, en aquests països, encara en fases que no admeten gaires miraments ambientals, és a dir, fases ben característiques de l'industrialisme. Aquest conflicte és característic del món en què

vivim, sense excepcions, però amb matisos importantíssims. De tota manera, que es destinin recursos creixents –per bé que insuficients– a projectes de restauració i conservació ecològica és, innegablement, un pas endavant.

Més enllà dels tractats signats a Rio, i àdhuc dels no signats, l'anunci d'una nova era, en la qual el desenvolupament ha d'enriquir la seva significació i s'ha de fer compatible amb la preservació de la naturalesa, és la gran aportació dels esdeveniments que tingueren lloc en aquella ciutat a les mateixes dates i que, certament, no poden reduir-se a la Conferència. Aquest anunci no pren forma únicament en el concepte de «desenvolupament sostenible», ni en uns acords per començar a transformar aquest concepte en realitat. A Rio de Janeiro fou intensament perceptible l'existència viva de noves formes culturals que, basades en una relació retrobada amb la natura, revitalitzen, tot donant-li un sentit més ample, les formes «contra-culturals» que han nascut o perviscut a les darreres dècades. Els fòrums paral·lels a la Conferència, tot sovint amb punts de convergència amb ella, especialment el Fòrum Global, foren el marc grandios i emotiu, on es representà el vell text que diu que el món pot assemblar-se als nostres millors somnis. En la diàfana atmosfera d'aquell magnífic escenari tropical es respirava, sobretot, un moviment d'obertura dels esperits. Aquesta obertura és característica d'una fase de transformació de les mentalitats, de fecundació d'una nova cultura en la qual seran diferents les relacions dels humans amb la natura, els processos productius, les modalitats del consum i la mateixa percepció del lloc de l'home en el planeta, és a dir, els valors.

Pel que es va poder veure a Rio, i ben especialment a les reunions científiques, aquesta transformació de les mentalitats serà difícil, contradictòria i fruit d'un llarg camí. La resistència a la transformació adopta la forma de l'aplicació de les mateixes estructures lògiques de pensament a un nou objecte, ampliat per la incorporació de les «dades ambientals». Però el protagonisme creixent de la biosfera com a objecte fa que vagi canviant la relació objecte-subjecte i, per tant, també la relació entre subjectes, com es

veu en considerar la cooperació. En efecte, a Rio de Janeiro es va poder observar un notabilíssim avenç de la disponibilitat a la cooperació en tots els àmbits i per part de tots els sectors socials presents. Aquesta tendència certament té a veure amb l'objecte de la Conferència: el medi integrat amb el desenvolupament. Tanmateix, les qüestions del desenvolupament mai no han dut, ni de bon tros, a una predisposició semblant a la cooperació, raó per la qual podem aïllar, sense por d'equivocar-nos, el *medi ambient* com a motiu causal d'aquesta nova era de cooperació que s'ha anunciat a Rio de Janeiro.

Els processos en curs, que es visualitzen a la fi clarament, no tenen possibilitat de fre ni de retrocés. L'esdeveniment que ara valorem ha d'ésser considerat més en termes del procés, que les reunions de Rio situen a un nivell molt superior, que no pas en termes de resultats, malgrat que aquests no siguin menyspreables. No integrar-se de manera activa en aquest procés equival a córrer el risc d'endinsar-se en una nova forma de retard històric.